

Prediktori stavova prema starijim osobama: Uloga znanja o starenju, učestalosti i kvalitete kontakta te anksioznosti zbog starenja

Barbara Kalebić Maglica¹, Tamara Mohorić¹ i Janja Bišćević²

¹ Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju, Rijeka, Hrvatska

² Centar za odgoj i obrazovanje Tomislav Špoljar, Varaždin, Hrvatska

Sažetak

U kontekstu sve većega broja starijih osoba u društvu i učestalih negativnih stavova prema njima, cilj je ovoga istraživanja ispitati čimbenike koji doprinose oblikovanju tih stavova. Odnosno, cilj je ispitati jesu li znanje o starenju, učestalost i kvaliteta kontakta te anksioznost zbog starenja prediktori negativnih stavova, uz kontrolu dobi i spola. Također, ispitana je medijacijska uloga anksioznosti zbog starenja u odnosu između znanja o starenju i kontakta sa stavovima prema starijim osobama. U istraživanje je bilo uključeno 587 sudionika (82.3 % ženskoga i 17.7 % muškog spola) raspona dobi od 18 do 84 godine ($M = 44.68$, $SD = 15.63$). Sudionici su ispunili niz upitnika kojima su ispitani učestalost i kvaliteta kontakta, stavovi prema starijim osobama i anksioznost zbog starenja te je provjereno njihovo znanje o starenju i starijoj dobi. Dobiveni rezultati pokazuju da negativnije stavove iskazuju stariji sudionici, potom muškarci, oni s visokom anksioznošću zbog starenja, s manje znanja o starenju te oni koji imaju manje kvalitetne odnose sa starijim osobama. Anksioznost zbog starenja medijator je u odnosu između znanja o starenju te stavova prema starijim osobama, kao i u odnosu između kvalitete kontakta i stavova. Ovo istraživanje pridonosi razumijevanju nekonzistentnih nalaza i kulturnih posebnosti, podržavajući teorije koje objašnjavaju *ageizam*. Osim toga, znanje o starenju i kvalitetan kontakt pokazali su se ključnim zaštitnim mehanizmima koji se mogu koristiti u intervencijama za smanjenje negativnih stavova prema starijim osobama već od najranije dobi.

Ključne riječi: stavovi prema starijim osobama, znanje, učestalost kontakta, kvaliteta kontakta, anksioznost zbog starenja

Barbara Kalebić Maglica <https://orcid.org/0000-0002-6278-5582>

Tamara Mohorić <https://orcid.org/0000-0002-5274-1850>

Rad je nastao dopunom i doradom diplomskoga rada *Odrednice stavova prema starijim osobama* Janje Bišćević, izrađenog pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Barbare Kalebić Maglica, obranjenog 2022. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci.

✉ Barbara Kalebić Maglica, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Rijeci, Sveučilišna avenija 4, 51 000 Rijeka, Hrvatska. E-adresa: barbarakm@ffri.uniri.hr

Uvod

Demografske promjene, uzrokovane duljim prosječnim životnim vijekom i nižim stopama nataliteta, na različite načine utječu na sve nacije svijeta. Jedna je od posljedica i znatno povećanje populacije starijih osoba prema kojima često postoje snažni negativni stavovi. U sve većemu broju istraživanja tijekom godina primijećen je porast negativnih stavova prema starijim osobama (Nelson, 2005; Shimizu i sur., 2023). U literaturi su ti negativni stavovi prema starijim osobama poznati kao *ageizam*.

Ageizam se najčešće definira kao višedimenzijski konstrukt koji obuhvaća stereotipe, predrasude i diskriminaciju. Prema rezultatima istraživanja Svjetske zdravstvene organizacije (WHO, 2024) svaka druga osoba na svijetu ima barem neka uvjerenja povezana s *ageizmom*. Iako *ageizam* može biti usmjeren prema osobama bilo koje dobi te uključivati i pozitivne i negativne aspekte, većina dosadašnjih istraživanja usmjerena je na negativne učinke *ageizma* na starije osobe (npr. Cohen i sur., 2007; Han i Kim, 2010).

Butler (1969) je prvi upotrijebio termin *ageizam* da bi opisao predrasude prema starijima, definirajući ga kao „proces sustavnoga stereotipiziranja i diskriminacije ljudi zbog njihove starosti” (str. 12). Od uvođenja toga pojma predložene su razne njegove definicije koje nastoje obuhvatiti složenost toga fenomena i njegovu raznolikost u odnosu na druge, poznatije oblike predrasuda. Najpotpuniju definiciju dali su Iversen i suradnici (2009), koji su nakon pregleda i analize svih definicija definirali *ageizam* kao „negativne ili pozitivne stereotipe, predrasude i/ili diskriminaciju protiv (ili u korist) starijih osoba na temelju njihove kronološke dobi ili percepcije da su stari. *Ageizam* može biti implicitan ili eksplicitan i može se izražavati na mikro-, mezo- ili makrorazini” (str. 15). Ta je definicija važna jer, osim što naglašava aspekte već dobro prepoznate u literaturi, poput klasičnih socijalno-psiholoških komponenti (kognitivne, afektivne i bihevioralne) te svjesnih i nesvjesnih dimenzija, ističe i individualnu, društvenu i institucijsku važnost fenomena. Istraživanja *ageizma* uglavnom se mogu razvrstati u tri glavne kategorije: prva se fokusira na individualne aspekte poput anksioznosti zbog starenja (Allan i sur., 2014); druga ispituje društvene faktore poput izolacije ili kontakta (Hagestad i Uhlenberg, 2005); dok treća proučava institucijske elemente poput otpuštanja s posla, ograničenih mogućnosti zapošljavanja na tržištu rada i izbora karijere (Dennis i Thomas, 2007; McCann i Giles, 2002). Osim toga, *ageizam* nije ograničen samo na usmjeravanje prema drugima, već može biti i samousmjeren (Ayalon i Tesch-Römer, 2017).

Kada je riječ o dobnim i spolnim razlikama u *ageizmu*, istraživanja pokazuju da je prisutan u svim dobnim skupinama, od male djece pa do najstarijih populacija (Cottle i Glover, 2007; Gonzales i sur., 2010). Prema teoriji utjelovljenja stereotipa autorice Levy (2009) proces internalizacije stereotipa o starosti prisutnih u društvu počinje u djetinjstvu i nastavlja se kasnije tijekom života. Osim toga, muškarci i

mladi ljudi iskazuju najviše razine *ageizma* u usporedbi sa ženama i starijima (Donizzetti, 2010; Rupp i sur., 2005).

Dugotrajna izloženost *ageizmu* može rezultirati internalizacijom takvih stavova koja je povezana s niskom razinom samopoštovanja i samoučinkovitosti (Eibach i sur., 2010) te lošijim zdravljem starijih osoba (Émile i sur., 2014), posebice lošijim mentalnim zdravljem i nižom dobrobiti (Bryant i sur., 2012; Sabik, 2015).

Kao prediktori *ageizma* u literaturi se spominju znanje o starenju, anksioznost zbog starenja te učestalost i kvaliteta kontakta sa starijim osobama. Rezultati istraživanja koja su se bavila ulogom znanja o starenju pokazuju da je ono usko povezano sa stavovima te da stjecanje novoga znanja može biti jedan od najučinkovitijih načina za promjenu negativnih stavova (Alford i sur., 2001). Razina znanja među onima s visokim razinama predrasuda obično je niska (Palmore, 1988). Mnoge su studije pokazale negativnu korelaciju između znanja o starenju i stereotipa prema starijima (npr. Allan i Johnson, 2008). Međutim, neka istraživanja ne nalaze značajnu povezanost između tih dvaju konstrukata (Harris i Dollinger, 2001). S obzirom na navedene nekonzistentne rezultate, potrebna su daljnja istraživanja povezanosti znanja o starenju i stavova prema starijim osobama.

Osim znanja, značajan učinak na stavove prema starijima ima anksioznost zbog starenja. Strah od starenja, koji uključuje brige i očekivanja gubitaka povezanih s vlastitim procesom starenja (Lasher i Faulkender, 1993), može dodatno pogoršati negativne percepcije starijih osoba. Studije pokazuju da smanjenje te anksioznosti može doprinijeti boljemu razumijevanju među generacijama i promicanju pozitivnijega odnosa prema starenju (Greenberg i sur., 2002). Anksioznost zbog starenja pozitivno je povezana sa stereotipima prema starijima (Harris i Dollinger, 2001) i određenim oblicima *ageizma* (npr. *hostilnim ageizmom*) (Poon i Li, 2024). Rezultati istraživanja (Allan i Johnson, 2008) u kojemu su sudjelovali studenti, a koje je je ispitivalo odnos među znanjem, anksioznošću zbog starenja i *ageizmom*, pokazalo je da znanje o procesu starenja smanjuje razinu *ageizma* samo posredno, putem smanjenja anksioznosti povezane sa starenjem.

Istraživanja pokazuju da je jedna od efikasnijih strategija smanjenja *ageizma* povećanje kontakta između mladih i starijih osoba (npr. Cadieux i sur., 2019). Allport (1954) je još pedesetih godina prošloga stoljeća predložio hipotezu kontakta, koja je i danas aktualna u istraživanjima (npr. Dovidio i sur., 2017; Imperato i sur., 2021; Lemmer i Wagner, 2015). Doprinos području istraživanja kontakta dali su i Pettigrew i Tropp (2006) svojom metaanalizom u kojoj su naglasili da međugrupni kontakt smanjuje predrasude te da su ti učinci izraženiji kada se u obzir uzmu Allportovi uvjeti (npr. jednak status među grupama, kooperacija, zajednički ciljevi, podrška okoline). Učinci kontakta generaliziraju se na cijelu grupu te se pojavljuju u različitim grupama i uvjetima. Prednosti pozitivnoga međugeneracijskoga kontakta sa starijim osobama potvrđene su u različitim istraživanjima. Tako su Cadieux i suradnici (2019) u svojem istraživanju na uzorku studenata ispitali kako međugeneracijski kontakt može smanjiti *ageizam* i poboljšati međugeneracijske

odnose. Međugeneracijski kontakt bio je značajno povezan s pozitivnijim stavovima prema starijima. Sudionici koji su izvijestili o većemu broju kontakata s osobama starije dobi imali su pozitivnije stavove prema starijima, za razliku od onih koji nisu imali mnogo takvih iskustava. Nalazi različitih istraživanja sugeriraju da kulturni faktori igraju važnu ulogu u determiniranju i definiranju *ageizma* iz perspektive mladih odraslih osoba u zapadnjačkim i istočnjačkim društvima (Kagan i Melendez-Torres, 2015; Rahmaniah i Krisnatuti, 2016; Yaghoobzadeh i sur., 2020). Zbog toga je važno bolje razumjeti mehanizme starenja, uključujući međugeneracijski kontakt, u kontekstu starenja populacije. Jedan od suvremenijih modela koji naglašava dobrobiti kontakta u smanjenju *ageizma* model je pozitivne edukacije o starenju i doživljaju kontakta (engl. *the Positive Education about Aging and Contact Experiences*, PEACE) koji je predložila Levy (2018). Prema tome modelu prošireni kontakt smanjuje anksioznost povezanu s negativnim iskustvom sa starijim osobama u svakodnevnome životu (Drury i sur., 2016; Levy, 2018; Lytle i Levy, 2019), što je u skladu s Allportovom (1954) originalnom teorijom i uvjetima koji pospješuju učinke kontakta.

Allan i Johnson (2008) nalaze da kontakt sa starijim osobama na poslu i znanje o starenju imaju neizravan učinak na *ageizam*, i to preko anksioznosti zbog starenja. Na slične rezultate ukazuju i Drury i suradnici (2016), prema kojima je anksioznost zbog starenja posredovala u odnosu između izravnoga i dugotrajnoga međugeneracijskoga kontakta i *ageizma*. Međutim, neka istraživanja ne nalaze povezanost između međugeneracijskoga kontakta i *ageizma* (npr. Boswell, 2012) ili nalaze da učestalost kontakta nije povezana s *ageizmom*, ali kvaliteta kontakta jest (Schwartz i Simmons, 2001). Ti nekonzistentni rezultati ukazuju na potrebu za daljnjim istraživanjima povezanosti tih konstrukata.

Cilj je ovoga istraživanja povezati različite perspektive da bi se sveobuhvatno ispitalo koji prediktori (znanje o starenju, međugeneracijski kontakt i anksioznost zbog starenja) predviđaju stavove prema starijim osobama jer su rezultati različitih istraživanja nekonzistentni i ukazuju na potrebu za uključivanjem različitih uzoraka iz različitih kultura. Hrvatska je među najstarijim zemljama svijeta, s 22.4 % starijega stanovništva (Državni zavod za statistiku, 2021). Starenje je posljedica duljega životnog vijeka i niske stope nataliteta, a trend će se nastaviti u sljedećim desetljećima, uz ekonomske i socijalne posljedice (Jedvaj i sur., 2014). Zbog suvremenih društvenih promjena poput urbanizacije, migracija mladih u potrazi za boljim mogućnostima zapošljavanja te promjene u strukturi obitelji tradicionalna obiteljska skrb za starije slabi, a institucionalni smještaj postaje glavna alternativa.

Budući da su dob i spol povezani s *ageizmom* (Cooney i sur., 2020), te su varijable također uključene u analizu. Osim toga, ispitana je medijska uloga anksioznosti u odnosu između znanja o starenju i međugeneracijskoga kontakta sa stavovima. S obzirom na prethodno spomenuta istraživanja, možemo pretpostaviti da će znanje o starenju, međugeneracijski kontakt i anksioznost zbog starenja biti značajni prediktori stavova prema starijim osobama, uz kontrolu dobi i spola. Osim

toga, pretpostavka je da će anksioznost zbog starenja biti medijator u odnosu među znanjem o starenju, međugeneracijskim kontaktom i stavovima prema starijim osobama. Znanje o starenju može smanjiti anksioznost jer povećava razumijevanje procesa starenja. Kada ljudi razumiju fizičke i psihološke promjene koje prate starenje, manje se boje tih promjena, što smanjuje njihovu anksioznost. Međugeneracijski kontakt također će smanjiti anksioznost jer pozitivne interakcije s osobama starije dobi omogućuju mladima da vide starije osobe kao aktivne i vrijedne članove društva. Takav kontakt smanjuje strah i negativne stavove prema starijima jer se „drugачiji” aspekt starenja umanjuje kroz osobno iskustvo. Dakle, lošije poznavanje fizičkih i psihičkih promjena koje prate starenje, uz manje kontakata sa starijim osobama, može dovesti do viših razina anksioznosti zbog starenja. Međutim, ako se ta anksioznost zbog većega znanja i više kontakata smanji, možemo pretpostaviti da će doći i do smanjenja negativnih stavova prema starijima. Naime, kada ljudi manje strahuju od starenja, manje su skloni razvijati negativne stavove.

Metoda

Sudionici

U istraživanje je bilo uključeno 587 sudionika, od toga 483 ženskoga i 104 muškog spola. Raspon dobi sudionika kretao se od 18 do 84 godine ($M = 44.68$, $SD = 15.63$). Ukupno je 149 ispitanika bilo u kategoriji rane odrasle dobi (18 – 29 godina), potom 324 ispitanika u kategoriji srednje odrasle dobi (30 – 59 godina) te 114 ispitanika u kategoriji starije dobi (60 godina i više). Kada je riječ o razini obrazovanja, 1.53 % sudionika imalo je osnovnoškolsku naobrazbu, 41.58 % završilo je srednju školu, 19.42 % prijediplomski studij, 30.66 % diplomski studij, a 6.81 % poslijediplomski studij.

Mjerni instrumenti

Sudionici su odgovorili pitanja o *demografskim podacima* gdje su naveli svoju dob, spol i razinu obrazovanja.

Učestalost i kvaliteta kontakta s različitim skupinama starijih osoba, i to iz uže i šire obitelji te kruga prijatelja, ispitane su pitanjima osmišljenima za potrebe ovoga istraživanja. Sudionicima su postavljena pitanja imaju li osobu stariju od 65 godina u užoj obitelji, široj obitelji i među prijateljima, nakon čega su slijedila pitanja o učestalosti i kvaliteti tih odnosa. Učestalost kontakta ispitana je pitanjem „Koliko često dolazite u izravan kontakt s njima?”, a odgovori su davani na skali od 4 stupnja (1 = *nikada* do 4 = *svakodnevno*). Kvaliteta kontakta ispitana je pitanjem „Kada ste u kontaktu s ovom skupinom starijih ljudi, kako ocjenjujete kvalitetu tih odnosa?”, pri čemu su sudionici ocjenjivali kvalitetu odnosa na skali od 5 stupnjeva (1 = *uopće nisam zadovoljan/-na* do 5 = *iznimno sam zadovoljan/-na*). Ukupni rezultati dobiveni su kao prosječne vrijednosti rezultata po tvrdnjama (za osobu iz uže obitelji, šire

obitelji i među prijateljima), posebno za učestalost kontakta i posebno za kvalitetu kontakta. Koeficijenti pouzdanosti za obje skale bili su zadovoljavajući (Tablica 1.).

Frabonijeva skala ageizma (engl. *Fraboni Scale of of Ageism*, FSA; Fraboni i sur., 1990; hrvatski prijevod Sunara, 2014) sastoji se od 29 tvrdnji kojima se ispituju kognitivne i afektivne komponente *ageizma*. Skala se sastoji od triju podljestvica. Prva je podljestvica nazvana stereotipi ($k = 10$; npr. „Stariji ljudi žale se više nego drugi.”). Druga je podljestvica nazvana izbjegavanje ($k = 10$; npr. „Ponekad izbjegavam kontakt očima sa starijim ljudima kada ih vidim.”). Treća se podljestvica odnosi na diskriminaciju ($k = 9$; npr. „Starije ljude treba poticati da se politički izjasne.”). Sudionici su procjenjivali stupanj slaganja ili neslaganja s tvrdnjama na skali Likertova tipa od 4 stupnja ($1 = \text{potpuno se ne slažem}$ do $4 = \text{potpuno se slažem}$). Viši rezultati ukazuju na višu razinu *ageizma*, a ukupni rezultat dobiven je kao prosječna vrijednost rezultata svih tvrdnji. Fraboni i suradnici (1990) izvješćuju o koeficijentu pouzdanosti Cronbachovoj alfi od .86 za cijelu skalu. Pouzdanosti podljestvica također su zadovoljavajuće (stereotipi: $\alpha = .76$; izbjegavanje: $\alpha = .77$; diskriminacija: $\alpha = .65$). U ovome je istraživanju korišten prijevod skale na hrvatski jezik (Sunara, 2014) te je provjerena faktorska struktura upitnika. Provedena je komponentna analiza s ortogonalnom (*varimax*) rotacijom. Tri izlučena faktora objasnila su 36.25 % varijance, međutim, nije dobivena jednostavna faktorska struktura koja bi odgovarala originalnomu upitniku. Dva su pitanja imala niska zasićenja na svim trima faktorima te su isključena iz analize („Stariji ljudi ne trebaju mnogo novca za svoje potrebe.” i „Unutar sportskih objekata trebaju postojati posebni klubovi da bi se stariji ljudi mogli natjecati na vlastitoj razini.”). Kada je riječ o navedenim tvrdnjama, dobiveni su rezultati očekivani jer većina starijih ljudi u našoj zemlji uglavnom živi u siromaštvu (Eurostat, 2021) i nemamo razvijenu kulturu aktivnih starijih osoba (Tucak Junaković i sur., 2023), posebice ne unutar sportskih objekata. Stoga te čestice ispitanici nisu ni prepoznali kao relevantne, odnosno, one ne odražavaju stvarnost starijih osoba u Hrvatskoj. Osim toga, faktori su međusobno visoko pozitivno korelirani ($> .77$). Stoga je odlučeno da se koristi samo ukupan rezultat, dobiven na 27 čestica, koji ima odgovarajuću pouzdanost (Tablica 1.).

Skala anksioznosti zbog starenja (engl. *The Anxiety About Aging Scale*, AAS; Lasher i Faulkender, 1993) sastoji se od 20 tvrdnji koje mjere osjećaj anksioznosti povezan sa starenjem. Sastoji se od četiriju podljestvica (s po 5 tvrdnji za svaku podljestvicu): straha od starijih ljudi (npr. „Uživam razgovarati sa starijim ljudima.”), psiholoških briga (npr. „Očekujem da ću se osjećati dobro u starosti.”), fizičkoga izgleda (npr. „Ne smeta mi zamisliti sebe kao staru osobu.”) i straha od gubitaka (npr. „Bojim se da će svi moji prijatelji nestati kada ostarim.”). Sudionici su procjenjivali tvrdnje na skali Likertova tipa od 5 stupnjeva ($1 = \text{potpuno se ne slažem}$ do $5 = \text{potpuno se slažem}$). Važno je istaknuti da niži rezultati ukazuju na veću razinu anksioznosti zbog starenja, a ukupni rezultat dobiven je kao prosječna vrijednost svih tvrdnji. Lasher i Faulkender (1993) izvješćuju o zadovoljavajućemu koeficijentu

pouzdanosti za cijelu skalu, kao i za pojedine podljestvice. Skala je prevedena na hrvatski jezik metodom dvostrukoga prijevoda. Provedena je komponentna analiza uz kosokutnu (*oblimin*) rotaciju. Prema Kaiser-Gutmanovu kriteriju izdvojena su 4 faktora sa svojstvenom vrijednošću većom od 1, koji objašnjavaju 55.36 % varijance. Iako je dobivena teorijski očekivana četverofaktorska struktura, zbog vrlo visokih korelacija među faktorima ($> .72$) korišten je samo ukupni rezultat na skali, odnosno ukupna mjera anksioznosti zbog starenja.

Kviz znanja razvijen je za potrebe ovoga istraživanja da bi se ispitalo znanje sudionika o starenju i starijoj dobi. Kviz je kreiran kombiniranjem pitanja i ponuđenih odgovora iz dvaju različitih kvizova (engl. *Facts on Aging Quiz*, FAQ; Palmore, 1980, 1981; revidirane verzije Harris i Changas, 1994; Harris i sur., 1996). Budući da su neka pitanja bila kulturno specifična, iz navedenih su pitanja odabrana i prilagođena ona koja su primjerena našem uzorku. Kviz znanja sastojao se od 20 pitanja s višestrukim izborom odgovora (s četirima ponuđenim odgovorima, od kojih je uvijek samo jedan točan). Ukupni je rezultat dobiven zbrajanjem točnih odgovora. U ovome je istraživanju više od 50 % sudionika točno odgovorilo na samo 8 od 20 pitanja, odnosno, na čak 12 pitanja točno je odgovorilo manje od 50 % ispitanika. Primjer je pitanja iz kviza „U starijoj dobi slabe: a) vid i sluh, b) mirisna i okusna osjetljivost, c) vid, sluh i dodir, d) sva osjetila.”

Postupak

Istraživanje je provedeno *online* pomoću *Google obrazaca*, pri čemu se prikupljanje ispitanika odvijalo metodom snježne grude. Nakon davanja suglasnosti prikupljeni su demografski podaci te informacije o učestalosti i kvaliteti kontakta sa starijima, a zatim su slijedili Frabonijeva skala *ageizma*, Skala anksioznosti zbog starenja i kviz znanja o starenju. Ispunjavanje je trajalo oko 20 minuta. Istraživanje je provedeno u skladu s općim etičkim načelima provedbe istraživanja u kojima su sudionici ljudi te u skladu s Kodeksom etike psihološke djelatnosti.

Rezultati

Da bi se provjerile postavljene hipoteze, nakon izračuna deskriptivnih podataka i pouzdanosti izračunani su koeficijenti korelacija te je provedena hijerarhijska regresijska analiza. Nakon toga je provjerena medijacijska uloga anksioznosti zbog starenja u odnosu među dobi, znanjem, kontaktom i stavovima prema osobama starije dobi. Sve su analize napravljene u računalnim programima *SPSS v.25* i *JASP 0.18.1.0*.

Deskriptivni podaci (aritmetička sredina, standardna devijacija, raspon rezultata, pouzdanost tipa unutarnje konzistencije, simetričnost i spljoštenost) za

učestalost i kvalitetu kontakta, *ageizam*, anksioznost zbog starenja i znanje o starenju prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1.

Deskriptivni podaci za učestalost i kvalitetu kontakta, ageizam, anksioznost zbog starenja i znanje o starenju

Skala	<i>k</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	raspon	α	simetričnost	spljoštenost
Učestalost kontakta	3	2.91	0.58	1 – 4	.64	0.02	-0.36
Kvaliteta kontakta	3	3.91	0.83	1 – 5	.80	-0.68	0.35
<i>Ageizam</i>	27	1.90	0.39	1.00 – 3.33	.86	0.44	0.26
Anksioznost zbog starenja	20	3.72	0.56	1.65 – 4.95	.83	0.02	-0.35
Znanje o starenju	20	9.39	2.33	2 – 18		0.16	0.12

Dobiveni rezultati pokazuju da su sudionici u čestome kontaktu sa starijim osobama, vrlo su zadovoljni kvalitetom toga kontakta, u manjoj mjeri imaju izražene negativne stavove prema osobama starije dobi (*ageizam*), u manjoj mjeri imaju izraženu anksioznost zbog starenja, kao i umjereno znanje o starenju i starijoj dobi. Sve mjere imaju zadovoljavajući koeficijent pouzdanosti te su normalno distribuirane.

Izračunani su koeficijenti korelacija među kontaktom, *ageizmom*, anksioznošću zbog starenja, znanjem o starenju, spolom i dobi (Tablica 2.).

Tablica 2.

Korelacije među kontaktom, ageizmom, anksioznošću zbog starenja, znanjem o starenju, spolom i dobi

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Spol	-					
2. Dob	.04	-				
3. Učestalost kontakta	.14**	.19**	-			
4. Kvaliteta kontakta	-.02	.16**	.26**	-		
5. Anksioznost zbog starenja	.01	.15**	.11**	.31**	-	
6. Znanje o starenju	-.10*	-.01	-.04	.07	.12**	-
7. <i>Ageizam</i>	.13**	-.03	-.11**	-.33**	-.42**	-.22*

Napomena. Spol: 1 – žene; 2 – muškarci.

* $p < .05$. ** $p < .01$.

Visoka razina anksioznosti povezana s procesom starenja povezana je s višom razinom *ageizma*. Također, kvaliteta kontakta sa starijim osobama i znanje o starenju negativno su povezani sa stavovima prema starijim osobama, što ukazuje na to da su nezadovoljstvo odnosima sa starijim osobama i nisko znanje o starenju povezani s višim razinama *ageizma*. Nadalje, spol i učestalost kontakta sa starijim osobama

nisko su negativno povezani sa stavovima prema starijim osobama pa muškarci postižu više rezultate na skali *ageizma* u odnosu na žene, a oni pojedinci koji imaju manje učestali kontakt sa starijim osobama imaju negativnije stavove, odnosno izraženiji *ageizam*.

Prediktori *ageizma* (znanje o starenju, učestalost i kvaliteta kontakta te anksioznost zbog starenja) ispitani su korištenjem hijerarhijske regresijske analize, uz kontrolu dobi i spola. U prvome su koraku analize uključene varijable dobi i spola, a u drugi korak učestalost i kvaliteta kontakta, anksioznost zbog starenja i znanje o starenju (Tablica 3.). Model ukupno objašnjava 39 % varijance *ageizma*, pri čemu varijable iz prvoga koraka objašnjavaju značajnih 4 % varijance. Značajni su prediktori u drugome koraku dob, spol, anksioznost zbog starenja, znanje o starenju i kvaliteta kontakta. Negativnije stavove imaju stariji sudionici, muškarci, oni s visokom anksioznošću zbog starenja, s manje znanja o starenju te oni koji imaju manje kvalitetne odnose sa starijim osobama.

Tablica 3.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize za stavove prema starijim osobama (ageizam)

	Stavovi prema osobama starije dobi (<i>ageizam</i>)	
	Model 1	Model 2
	Beta	Beta
Dob	.16*	.12*
Spol	.13	.14*
Anksioznost zbog starenja		-.37**
Znanje		-.22**
Učestalost kontakta		-.02
Kvaliteta kontakta		-.29**
ΔR^2	/	.35**
R^2	.04**	.39**

Napomena. Spol: 1 – žene; 2 – muškarci.

* $p < .05$. ** $p < .01$.

Medijacijske analize korištene su da bi se ispitala posredujuća uloga anksioznosti zbog starenja u odnosu među znanjem o starenju, učestalosti i kvalitetom kontakta te stavovima prema osobama starije dobi (*ageizmom*). Uključena je i varijabla dobi jer se ona u hijerarhijskoj regresijskoj analizi pokazala kao značajan prediktor u obama koracima. Rezultati medijacijske analize prikazani su u Tablici 4. i na Slici 1.

Tablica 4.

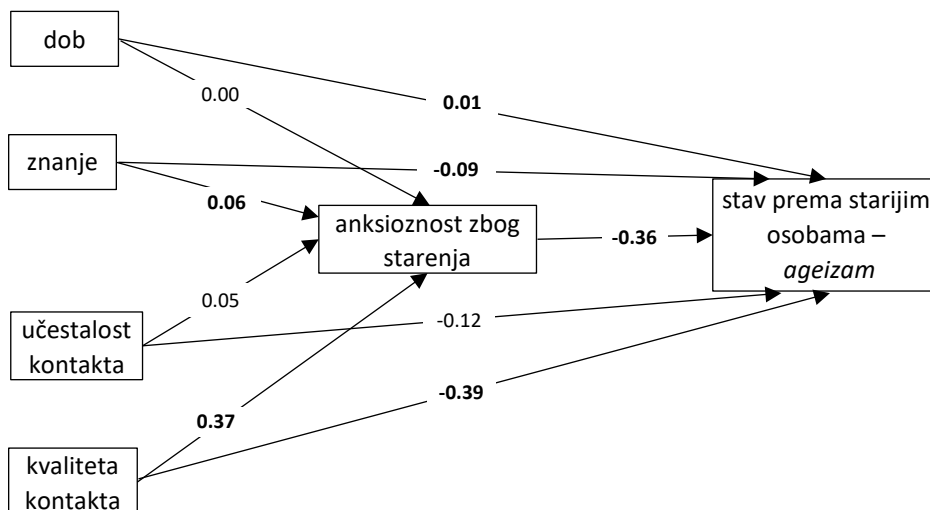
Prikaz veličina efekata za medijacijske modele u kojima su dob, znanje o starenju te učestalost i kvaliteta kontakta prediktori, a anksioznost zbog starenja medijator za stavove prema starijim osobama (ageizam)

	<i>B (Estimate)</i>	<i>SE</i>	<i>z-vrijednost</i>
Izravni efekti			
Dob – ageizam	0.01	0.01	1.99*
Znanje – ageizam	-0.09	0.02	-3.91**
Učestalost kontakta – ageizam	-0.12	0.11	-1.08
Kvaliteta kontakta – ageizam	-0.39	0.08	-4.99**
Neizravni efekti			
Dob – anksioznost – ageizam	0.00	0.00	0.66
Znanje – anksioznost – ageizam	-0.02	0.01	-2.09*
Učestalost kontakta – anksioznost – ageizam	-0.02	0.05	-0.36
Kvaliteta kontakta – anksioznost – ageizam	-0.13	0.04	-3.43**
Ukupni efekti			
Dob – ageizam	0.01	0.01	2.10*
Znanje – ageizam	-0.11	0.03	-4.50**
Učestalost kontakta – ageizam	-0.14	0.12	-1.14
Kvaliteta kontakta – ageizam	-0.52	0.08	-6.36**

* $p < .05$. ** $p < .01$.

Slika 1.

Posredujuća uloga anksioznosti zbog starenja u odnosu među dobi, znanjem, kontaktom i stavovima prema osobama starije dobi (ageizmom)

Napomena. Podebljane su značajne vrijednosti. Na slici su prikazani nestandardizirani koeficijenti.

Dobiveni rezultati pokazuju da dob, znanje o starenju, kvaliteta kontakta i anksioznost zbog starenja imaju izravne efekte na stavove prema starijim osobama, slično kao što su pokazali i rezultati hijerarhijske regresijske analize. Osim toga, rezultati medijacijske analize pokazuju da anksioznost zbog starenja posreduje u odnosu između znanja o starenju i stavova prema starijim osobama, pri čemu je veće znanje o starijim osobama povezano s manjom razinom anksioznosti, a što je onda povezano s pozitivnijim stavovima prema starijim osobama. Anksioznost zbog starenja također je medijator u odnosu između kvalitete kontakta i stavova prema starijim osobama (*ageizma*). Kvalitetniji kontakti sa starijim osobama povezani su s nižom anksioznošću zbog starenja, što je povezano s izraženijim *ageizmom*.

Rasprava

U kontekstu demografskih promjena i porasta broja starijih osoba tema *ageizma* ostaje izuzetno važna unatoč tomu što su joj mnogobrojna istraživanja već posvetila znatnu pažnju. Upravo zbog nekonzistentnih rezultata koji se u literaturi spominju ovo je istraživanje imalo za cilj ispitati mehanizme koji su u podlozi negativnih stavova prema starijim osobama na hrvatskome uzorku sudionika, odnosno, ispitano je možemo li predvidjeti stavove prema starijim osobama na temelju znanja o starenju, učestalosti i kvalitete kontakta te anksioznosti zbog starenja, uz kontrolu dobi i spola. Osim toga, ispitana je medijacijska uloga anksioznosti zbog starenja u odnosu među dobi, znanjem o starenju te učestalošću i kvalitetom kontakta sa stavovima prema starijim osobama (*ageizmom*).

U literaturi se ističe važnost ispitivanja *ageizma* u različitim društveno-kulturnim kontekstima. Da bi se bolje razumjeli dobiveni rezultati, važno je opisati hrvatski kontekst. Kao i mnoge druge zemlje, Republika Hrvatska suočava se s velikim porastom staroga stanovništva prema kojemu postoje izraženi negativni stavovi (Rusac i sur., 2013). Osnovni su uzroci porasta broja starijih osoba bolji uvjeti života, bolja zdravstvena zaštita, smanjen mortalitet u djetinjstvu, smanjen natalitet te migracijski procesi (Despot Lučanin, 2022). Kulturne norme i vrijednosti u Hrvatskoj i dalje bitno oblikuju percepciju starenja te pristup društva skrbi za starije osobe. Iako obiteljska solidarnost i međugeneracijska pomoć ostaju duboko ukorijenjeni kao pozitivni aspekti, promjene u društvenim uvjetima postavljaju izazove tradicionalnim modelima skrbi. Kulturne norme, koje često podrazumijevaju da je briga za starije osobe ponajprije odgovornost obitelji, suočavaju se s izazovima urbanizacije i promjenama u obiteljskim strukturama. Mnoge obitelji više ne mogu ispuniti normativno očekivanje da se one moraju brinuti za starije ljude, što povećava potrebu za institucionalnom i izvaninstitucionalnom skrbi starijih (Jedvaj i sur., 2014).

Da bi se ispitili prediktori *ageizma*, provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Dobiveni rezultati pokazuju da uključen skup varijabli (spol, dob, znanje,

učestalost i kvaliteta kontakta te anksioznost zbog starenja) objašnjava ukupno 39 % varijance *ageizma*. Značajni su prediktori u drugome koraku dob, spol, anksioznost zbog starenja, znanje o starenju i kvaliteta kontakta, pri čemu najznačajnije pojedinačne efekte imaju anksioznost zbog starenja i kvaliteta kontakta. Rezultati su u skladu s očekivanjima i nalazima koji se spominju u literaturi (npr. Allan i Johnson, 2008; Cadieux i sur., 2019; Poon i Li, 2024), čime je potvrđena prva hipoteza.

Negativnije stavove prema starijim osobama imaju muškarci, što je u skladu s nalazima drugih istraživanja (Allan i Johnson, 2008; Allan i sur., 2014; Boswell, 2012; Fraboni i sur., 1990; Rupp i sur., 2005), no tako je i kada je riječ o drugim stigmatiziranim skupinama poput homoseksualaca, migranata i sl. (npr. Kalebić Maglica, 2022; Kite i sur., 2021). Moguće objašnjenje za spolne razlike u razinama *ageizma* leži u različitim procesima socijalizacije i društvenim očekivanjima koja se tijekom tih procesa oblikuju. Nadalje, s obzirom na to da žene češće preuzimaju brigu o svojim roditeljima i imaju češće kontakte s njima, moguće je da upravo ta učestalost kontakata doprinosi nižim razinama *ageizma* kod žena (npr. Banov i Smojver-Ažić, 2019; Grigoryeva, 2017; Rupp i sur., 2005).

Prema teoriji socijalnoga identiteta (Tajfel i Turner, 2004) osjećaj osobe o tome tko je ona ovisi o grupama kojima pripada, što bi značilo da starije osobe imaju pozitivnije stavove prema članovima grupe kojoj pripadaju. Dobiveni rezultati nisu u skladu s navedenom teorijom. Moguće je da stariji ljudi razvijaju negativne stavove prema starijim osobama unutar svoje vlastite grupe jer se ne identificiraju s određenim segmentima te grupe. Neki stariji ljudi mogu smatrati da oni sami, zbog svoje vitalnosti ili zdravlja, ne pripadaju negativnoj slici starenja koju prikazuju drugi te mogu razviti internalizirane stavove koji podržavaju negativne percepcije starenja (npr. da je starost povezana sa slabošću, bolešću ili nesposobnošću). Teorija socijalnoga identiteta također naglašava da socijalna kategorizacija može dovesti do stvaranja podjele na „nas” i „njih”. Stariji ljudi koji se identificiraju s aktivnim i zdravim segmentom starije populacije mogu razviti negativne stavove prema onim starijim osobama koje se ne uklapaju u tu kategoriju jer ih smatraju manje vrijednim članovima svoje grupe. Osim toga, stariji ljudi mogu biti pod utjecajem negativnih stereotipa koji se internaliziraju, čime se stvaraju negativni stavovi prema starosti, čak i među samim starijim osobama.

Rezultate slične našima dobili su i Kite i suradnici (2005) u svojoj metaanalizi. Još jedno moguće objašnjenje dobivenih rezultata može biti način na koji starije osobe upravljaju rizikom. S obzirom na to da su osobe starije dobi svjesnije toga što starija dob znači i što ona nosi sa sobom, pojedinci mogu zbog urođenoga instinkta za održavanje samopoštovanja izbjegavati situacije u kojima je istaknuta smrtnost (Pyszczynski i sur., 2003). Moguće je da, nastojeći se zaštititi od anksioznosti izazvane razmišljanjem o vlastitome starenju, pojedinci pokušavaju izbjeći kontakt sa starijim osobama, pri čemu trebamo imati na umu da je izbjegavanje ponašajna komponenta *ageizma*. Starije osobe vrlo često internaliziraju negativne stavove usmjerene prema svojoj dobnoj skupini (Uzun i sur., 2018), a ti negativni stavovi

moгу proizići iz osobnoga straha od tjelesnoga i kognitivnog propadanja te smrti. Kritiziranje drugih starijih ljudi može služiti kao mehanizam za izbjegavanje suočavanja s vlastitim procesom starenja.

U skladu je s očekivanjima nalaz da pojedinci s visokom anksioznošću zbog starenja imaju negativnije stavove prema starijim osobama (Allan i Johnson, 2008; Allan i sur., 2014; Boswell, 2012; Bodner i sur., 2018; Donizzetti, 2019). Dobiveno se može objasniti različitim psihološkim i socijalnim mehanizmima, poput straha od gubitka kontrole i neovisnosti te percepcije starenja kao prijetnje ili internalizacije negativnih stereotipa. Moguće je da stariji ljudi starenje vide kao prijetnju povezanu s gubitkom vitalnosti, zdravlja i socijalne uključenosti, što može oblikovati negativne stavove prema starenju (npr. Bergman i Segel-Karpas, 2021).

Znanje o starenju i u ovome se istraživanju pokazalo kao značajan prediktor stavova prema starijim osobama. Osobe koje više znaju o starenju i o starijoj dobi imaju pozitivnije stavove. Dobiveni nalaz u skladu je s literaturom (npr. Allan i Johnson, 2008; Boswell, 2012; Donizzetti, 2019) i vrlo je važan u kontekstu smanjenja negativnih stavova prema starijim osobama. Da bi se smanjili negativni stavovi prema starijim osobama, ali i drugim stigmatiziranim skupinama, važna je edukacija s kojom bi se trebalo započeti u što ranijoj dobi. Da je edukacija prvi i vrlo važan mehanizam u smanjenju negativnih stavova, pokazuju različita istraživanja (npr. Cramwinckel i sur., 2021; Dotti Sani i Quaranta, 2022). Edukacija je ključna za smanjenje negativnih stavova prema različitim stigmatiziranim pojedincima jer omogućava razvoj razumijevanja, empatije i kritičkoga mišljenja. Obrazovanjem ljudi mogu prevladati strah od nepoznatoga, odbaciti stereotipe i predrasude te razviti poštovanje prema različitim kulturama i grupama. Edukacija promiče jednakost, toleranciju i ljudska prava, čime se doprinosi izgradnji društva koje je pravedno, inkluzivno i u kojemu se poštuju razlike među ljudima.

Kada je riječ o kontaktu, rezultati ovoga istraživanja pokazuju da kontakt smanjuje negativne stavove. Međutim, kao što je vidljivo, nije važan kontakt sam po sebi, nego je važna njegova kvaliteta. Pojedinci mogu imati učestale kontakte sa starijim osobama, ali ako taj kontakt nije kvalitetan, neće imati učinka. Kvaliteta kontakta najčešće se operacionalizira kao pozitivnost emocionalnih iskustava tijekom kontakta te uzajamno poštivanje i ravnoteža u interakcijama (Pettingrew i Tropp, 2006). Dobiveni nalaz nije iznenađujući i ide u prilog rezultatima koji se spominju u literaturi, a koji su dobiveni kod različitih stigmatiziranih skupina (npr. Berg, 2024; Cadieux i sur., 2019; Schäfer i sur., 2021). Važno je ostvarivati kvalitetne kontakte sa starijim osobama zbog toga što takvi kontakti pomažu u razvijanju pozitivnih stavova prema starijima smanjujući stereotipe, povećavajući međugeneracijsko razumijevanje, empatiju i toleranciju te potičući socijalnu uključenost. Takve interakcije pomažu boljemu razumijevanju činjenica da starenje nije povezano s gubitkom sposobnosti i da stariji ljudi mogu biti aktivni i vrijedni članovi društva.

Cilj je ovoga istraživanja bio ispitati i medijacijsku ulogu anksioznosti zbog starenja u odnosu među dobi, znanjem o starenju te učestalošću i kvalitetom kontakta sa stavovima prema starijim osobama. Rezultati medijacijske analize pokazuju da anksioznost zbog starenja posreduje u odnosu između znanja o starenju i stavova prema starijim osobama te u odnosu između kvalitete kontakta i stavova prema starijim osobama. Bolje znanje i kvalitetniji kontakti smanjuju anksioznost zbog starenja, a time smanjuju i negativne stavove. I ovaj je rezultat u skladu s očekivanjima (Allan i Johnson, 2008). Iz dobivenih rezultata ponovno možemo vidjeti da su znanje i kvaliteta kontakta zaštitni mehanizmi od razvoja negativnih stavova. Veće znanje o starenju i kvalitetniji kontakt sa starijim osobama mogu smanjiti strah i zabrinutost povezane s procesom starenja, što zauzvrat vodi do pozitivnijih stavova prema starijima. Kvalitetan kontakt i veće znanje o starenju mogu smanjiti anksioznost zbog starenja putem različitih psiholoških mehanizama poput dekonstruiranja straha od nepoznatoga, razvoja empatije, smanjenja socijalne distance ili promjene kognitivnih skripti o starenju (Donizzetti, 2019).

Pri interpretaciji dobivenih rezultata svakako je potrebno voditi računa o nedostacima ovoga istraživanja. Istraživanje je provedeno *online* na prigodnome uzorku, pri čemu je broj muških sudionika bio mali. Isto je tako manji broj sudionika bio starije životne dobi, što može biti posljedica *online* primjene upitnika koja je više usklađena s navikama mlađih ispitanika. Osim toga, ovo je istraživanje korelacijskoga tipa pa uzročno-posljedične tvrdnje (npr. da kontakt smanjuje negativne stavove) treba tumačiti oprezno jer je moguć i obrnut odnos (npr. da negativniji stavovi vode do izbjegavanja kontakta). Ako pogledamo stavove prema starijim osobama, možemo vidjeti da je riječ o pozitivnim stavovima, što je moguća posljedica davanja socijalno poželjnih odgovora (Tourangeau i Yan, 2007). Međutim, to nikako ne znači da negativni stavovi ne postoje. U recentnome istraživanju provedenome u Republici Hrvatskoj (Skokandić, 2023) kroz kvalitativnu analizu sadržaja izjava identificirani su stereotipi koje sudionici imaju o fizičkome izgledu, psihofizičkim osobinama i ponašanjima starijih osoba, kao i o njihovim socijalnim odnosima. Ispitanici su uglavnom doživjeli položaj starijih osoba u društvu kao nepovoljan i socijalno isključujući, na što utječu kako država, tako i šira zajednica. Osim toga, da bi se dobio bolji uvid u dobne razlike, potrebno je u budućim istraživanjima uključiti veći broj sudionika rane odrasle dobi i starije dobi te dodatno validirati skalu *ageizma* na našim uzorcima, kao i skalu anksioznosti zbog starenja. Naime, navedene se skale uopće ne koriste ili su vrlo rijetko korištene na uzorcima ispitanika u našoj zemlji, stoga je i dalje potrebno provjeravati njihovu konstruktivnu i sadržajnu valjanost na različitim uzorcima.

Unatoč navedenim nedostacima ovo istraživanje ima znanstveni i praktičan doprinos. Prema našim je spoznajama ovo prvo istraživanje provedeno u Hrvatskoj koje uključuje znanje o starenju, kvalitetu i učestalost kontakta, anksioznost zbog starenja i stavove prema starijim osobama. Rezultati ovoga istraživanja pridonose boljemu razumijevanju nekonzistentnih rezultata i kulturnih specifičnosti koji se u

literaturi spominju, a idu u prilog mnogobrojnim socijalnim teorijama koje pomažu u objašnjenju *ageizma* kao što su teorija utjelovljenja stereotipa ili teorija međugrupnih kontakata. Svakako nije zanemariv ni praktičan doprinos ovoga istraživanja, pri čemu su se znanje o starenju i kvaliteta kontakta pokazali kao najvažniji zaštitni mehanizmi koje bi trebalo koristiti kao intervencije za smanjenje negativnih stavova prema starijim osobama već od vrtičke dobi.

Literatura

- Alford, C. L., Miles, T., Palmer, R. i Espino, D. (2001). An introduction to geriatrics for first-year medical students. *Journal of the American Geriatrics Society*, 49(6), 782–787. <https://doi.org/10.1046/j.1532-5415.2001.49156.x>
- Allan, L. J. i Johnson, J. A. (2008). Undergraduate attitudes toward the elderly: The role of knowledge, contact and aging anxiety. *Educational Gerontology*, 35(1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/03601270802299780>
- Allan, L. J., Johnson, J. A. i Emerson, S. D. (2014). The role of individual difference variables in ageism. *Personality and Individual Differences*, 59, 32–37. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.10.027>
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.
- Ayalon, L. i Tesch-Römer, C. (2017). Taking a closer look at ageism: Self- and other-directed ageist attitudes and discrimination [Editorial]. *European Journal of Ageing*, 14(1), 1–4. <https://doi.org/10.1007/s10433-016-0409-9>
- Banov, K. i Smojver-Ažić, S. (2019). Filial caregiving expectations from the perspective of adult children and parents. *Ljetopis socijalnog rada*, 26(2), 257–279. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v26i2.288>
- Berg, J. A. (2024). Assessing the effects of intergroup contact on immigration attitudes. *The Social Science Journal*, 61(1), 239–255. <https://doi.org/10.1080/03623319.2020.1814982>
- Bergman, Y. S. i Segel-Karpas, D. (2021). Aging anxiety, loneliness, and depressive symptoms among middle-aged adults: The moderating role of ageism. *Journal of Affective Disorders*, 290, 89–92. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.04.077>
- Bodner, E., Palgi, Y. i Wyman, M. F. (2018). Ageism in mental health assessment and treatment of older adults. U: L. Ayalon i C. Tesch-Römer (Ur.), *Contemporary perspectives on ageism. International perspectives on aging* (str. 241–262). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73820-8_15
- Boswell, S. S. (2012). “Old people are cranky”: Helping professional trainees’ knowledge, attitudes, aging anxiety, and interest in working with older adults. *Educational Gerontology*, 38(7), 465–472. <https://doi.org/10.1080/03601277.2011.559864>

- Bryant, C., Bei, B., Gilson, K., Komiti, A., Jackson, H. i Judd, F. (2012). The relationship between attitudes to aging and physical and mental health in older adults. *International Psychogeriatrics*, 24(10), 1674–1683. <https://doi.org/10.1017/S1041610212000774>
- Butler, R. N. (1969). Age-ism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9(4_Part_1), 243–246. https://doi.org/10.1093/geront/9.4_Part_1.243
- Cadieux, J., Chasteen, A. L. i Packer, D. J. (2019). Intergenerational contact predicts attitudes toward older adults through inclusion of the outgroup in the self. *The Journals of Gerontology: Series B*, 74(4), 575–584. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbx176>
- Cohen, S., Janicki-Deverts, D. i Miller, G. E. (2007). Psychological stress and disease. *JAMA*, 298(14), 1685–1687. <https://doi.org/10.1001/jama.298.14.1685>
- Cottle, N. R. i Glover, R. J. (2007). Combating ageism: Change in student knowledge and attitudes regarding aging. *Educational Gerontology*, 33(6), 501–512. <https://doi.org/10.1080/03601270701328318>
- Cooney, C., Minahan, J. i Siedlecki, K. L. (2020). Do feelings and knowledge about aging predict ageism? *Journal of Applied Gerontology*, 40(1), 28–37. <https://doi.org/10.1177/0733464819897526>
- Cramwinckel, F. M., Scheepers, D. T., Wilderjans, T. F. i De Rooij, R. J. B. (2021). Assessing the effects of a real-life contact intervention on prejudice toward LGBT people. *Archives of Sexual Behavior*, 50, 3035–3051. <https://doi.org/10.1007/s10508-021-02046-0>
- Dennis, H. i Thomas, K. (2007). Ageism in the workplace. *Generations*, 31(1), 84–89. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/ageism-workplace/docview/212207685/se-2>
- Despot Lučanin, J. (2022). *Psihologija starenja – Izazovi i prilagodba*. Naklada Slap.
- Donizzetti, A. R. (2010). Misurare il pregiudizio verso gli anziani: Validazione italiana della Fraboni Scale of Ageism e analisi delle differenze per genere ed età. [Assessing the ageism: The Fraboni Scale of Ageism's Italian validation and analysis of differences by gender and age]. *Giornale di Psicologia*, 4(3), 262–274.
- Donizzetti, A. R. (2019). Ageism in an aging society: The role of knowledge, anxiety about aging, and stereotypes in young people and adults. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(8), članak 1329. <https://doi.org/10.3390/ijerph16081329>
- Dotti Sani, G. M. i Quaranta, M. (2022). Mapping changes in attitudes towards gays and lesbians in Europe: An application of diffusion theory. *European Sociological Review*, 38(1), 124–137. <https://dx.doi.org/10.1093/esr/jcab032>
- Dovidio, J. F., Love, A., Schellhaas, F. M. H. i Hewstone, M. (2017). Reducing intergroup bias through intergroup contact: Twenty years of progress and future directions. *Group Processes & Intergroup Relations*, 20(5), 606–620. <https://doi.org/10.1177/1368430217712052>

- Drury, L., Hutchison, P. i Abrams, D. (2016). Direct and extended intergenerational contact and young people's attitudes towards older adults. *British Journal of Social Psychology*, 55(3), 522–543. <https://doi.org/10.1111/bjso.12146>
- Državni zavod za statistiku. (2021). *Popis stanovništva*. Preuzeto s https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270?big=1&utm_source=chatgpt.com
- Eibach, R. P., Mock, S. E. i Courtney, E. A. (2010). Having a “senior moment”: Induced aging phenomenology, subjective age, and susceptibility to ageist stereotypes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(4), 643–649. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2010.03.002>
- Émile, M., Chalabaev, A., Pradier, C., Clément-Guillotin, C., Falzon, C., Colson, S. S. i d'Arripe-Longueville, F. (2014). Effects of supervised and individualized weekly walking on exercise stereotypes and quality of life in older sedentary females. *Science & Sports*, 29(3), 156–163. <https://doi.org/10.1016/j.scispo.2013.01.008>
- Eurostat (2021). *At-risk-of-poverty thresholds*. https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ILC_LI01
- Fraboni, M., Saltstone, R. i Hughes, S. (1990). The Fraboni scale of ageism (FSA): An attempt at a more precise measure of ageism. *Canadian Journal on Aging*, 9(1), 56–66. <https://doi.org/10.1017/s0714980800016093>
- Gonzales, E., Morrow-Howell, N. i Gilbert, P. (2010). Changing medical students' attitudes toward older adults. *Gerontology & Geriatrics Education*, 31(3), 220–234. <https://doi.org/10.1080/02701960.2010.503128>
- Greenberg, J., Schimel, J. i Martens, A. (2002). Ageism: Denying the face of the future. U: T. D. Nelson (Ur.), *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons* (str. 27–48). The MIT Press.
- Grigoryeva, A. (2017). Own gender, sibling's gender, parent's gender: The division of elderly parent care among adult children. *American Sociological Review*, 82(1), 116–146. <https://doi.org/10.1177/0003122416686521>
- Hagestad, G. O. i Uhlenberg, P. (2005). The social separation of old and young: A root of ageism. *Journal of Social Issues*, 61(2), 343–360. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00409.x>
- Han, J. E. i Kim, J. (2010). *The impacts of self-perception of aging and self-efficacy on depression among Korean older persons*. U: Proceedings of the 14th Annual conference, social work research, a world of possibilities, San Francisco. <https://sswr.confex.com/sswr/2010/webprogram/Paper13242.html>
- Harris, D. K. i Changas, P. S. (1994). Revision of Palmore's second Facts on aging quiz from a true-false to a multiple-choice format. *Educational Gerontology*, 20(8), 741–754. <https://doi.org/10.1080/0360127940200802>
- Harris, D. K., Changas, P. S. i Palmore, E. B. (1996). Palmore's first Facts on aging quiz in a multiple-choice format. *Educational Gerontology*, 22(6), 575–589. <https://doi.org/10.1080/0360127960220605>

- Harris, L. A. i Dollinger, S. (2001). Participation in a course on aging: Knowledge, attitudes, and anxiety about aging in oneself and others. *Educational Gerontology*, 27(8), 657–667. <https://doi.org/10.1080/036012701317117893>
- Imperato, C., Schneider, B. H., Caricati, L., Amichai-Hamburger, Y. i Mancini, T. (2021). Allport meets internet: A meta-analytical investigation of online intergroup contact and prejudice reduction. *International Journal of Intercultural Relations*, 81, 131–141. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.01.006>
- Iversen, T. N., Larsen, L. i Solem, P. E. (2009). A conceptual analysis of ageism. *Nordic Psychology*, 61(3), 4–22. <https://doi.org/10.1027/1901-2276.61.3.4>
- Jedvaj, S., Štambuk, A. i Rusac, S. (2014). Demografsko starenje stanovništva i skrb za starije osobe u Hrvatskoj. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(1), 135–154. <https://hrcak.srce.hr/177570>
- Kagan, S. H. i Melendez-Torres, G. J. (2015). Ageism in nursing. *Journal of Nursing Management*, 23(5), 644–650. <https://doi.org/10.1111/jonm.12191>
- Kalebić Maglica, B. (2022). The role of personality traits and contact in explaining threat perception toward migrants. *Psicologia Sociale*, 17(3), 407–425. <https://doi.org/10.1482/105495>
- Kite, M. E., Stockdale, G. D., Whitley, B. E. i Johnson, B. T. (2005). Attitudes toward younger and older adults: An updated meta-analytic review. *Journal of Social Issues*, 61(2), 241–266. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00404.x>
- Kite, M. E., Whitley, B. E. Jr., Buxton, K. i Ballas, H. (2021). Gender differences in anti-gay prejudice: Evidence for stability and change. *Sex Roles*, 85(11), 721–750. <https://doi.org/10.1007/s11199-021-01227-4>
- Lasher, K. P. i Faulkender, P. J. (1993). Measurement of aging anxiety: Development of the anxiety about aging scale. *The International Journal of Aging and Human Development*, 37(4), 247–259. <https://doi.org/10.2190/1U69-9AU2-V6LH-9Y1L>
- Lemmer, G. i Wagner, U. (2015). Can we really reduce ethnic prejudice outside the lab? A meta-analysis of direct and indirect contact interventions. *European Journal of Social Psychology*, 45(2), 152–168. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2079>
- Levy, B. (2009). Stereotype embodiment: A psychosocial approach to aging. *Current Directions in Psychological Science*, 18(6), 332–336. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01662.x>
- Levy, S. R. (2018). Toward reducing ageism: PEACE (positive education about aging and contact experiences) model. *The Gerontologist*, 58(2), 226–232. <https://doi.org/10.1093/geront/gnw116>
- Lytle, A. i Levy, S. R. (2019). Reducing ageism: Education about aging and extended contact with older adults. *The Gerontologist*, 59(3), 580–588. <https://doi.org/10.1093/geront/gnx177>

- McCann, R. i Giles, H. (2002). Ageism in the workplace: A communication perspective. U: T. D. Nelson (Ur.), *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons* (str. 163–199). The MIT Press.
- Nelson, T. D. (2005). Ageism: Prejudice against our feared future self. *Journal of Social Issues*, 61(2), 207–221. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00402.x>
- Palmore, E. (1980). The facts on aging quiz: A review of findings. *The Gerontologist*, 20(6), 669–672. <https://doi.org/10.1093/geront/20.6.669>
- Palmore, E. (1981). The facts on aging quiz: Part two. *The Gerontologist*, 21(4), 431–437. <https://doi.org/10.1093/geront/21.4.431>
- Palmore, E. B. (1988). *The facts on aging quiz: A handbook of uses and results*. Springer Publishing Company.
- Pettigrew, T. F. i Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>
- Poon, T. H. i Li, K. K. (2024). We fear so we judge: A mediation analysis on the relations among ageing anxiety, ageism, and ageist microaggressions. *The International Journal of Aging and Human Development*, 99(3), 356–372. <https://doi.org/10.1177/00914150241235089>
- Pyszczynski, T., Greenberg, J. i Goldenberg, J. L. (2003). Freedom versus fear: On the defense, growth, and expansion of the self. U: M. R. Leary i J. P. Tangney (Ur.), *Handbook of self and identity* (str. 314–343). Guilford Press.
- Rahmaniah, B. I. i Krisnatuti, D. (2016). The perception of ageism, generativity, and the attainment of developmental tasks of elderly widowers and widows in Bogor, West Java, Indonesia. *Journal of Family Sciences*, 1(1), 1–12. <https://doi.org/10.29244/jfs.1.1.1-12>
- Rupp, D. E., Vodanovich, S. J. i Credé, M. (2005). The multidimensional nature of ageism: Construct validity and group differences. *The Journal of Social Psychology*, 145(3), 335–362. <https://doi.org/10.3200/SOCP.145.3.335-362>
- Rusac, S., Štambuk, A. i Verić, J. (2013). Dobna diskriminacija: Iskustva starijih osoba. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49(Supplement), 96–105. <https://hrcak.srce.hr/clanak/161178>
- Sabik, N. J. (2015). Ageism and body esteem: Associations with psychological well-being among late middle-aged African American and European American women. *Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 70(2), 189–199. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbt080>
- Schäfer, S. J., Kauff, M., Prati, F., Kros, M., Lang, T. i Christ, O. (2021). Does negative contact undermine attempts to improve intergroup relations? Deepening the understanding of negative contact and its consequences for intergroup contact research and interventions. *Journal of Social Issues*, 77(1), 197–216. <https://doi.org/10.1111/josi.12422>

- Schwartz, L. K. i Simmons, J. P. (2001). Contact quality and attitudes toward the elderly. *Educational Gerontology*, 27(2), 127–137. <https://doi.org/10.1080/03601270151075525>
- Shimizu, Y., Hashimoto, T. i Karasawa, K. (2023). Reducing negative attitudes toward older adults and increasing advocacy for policies to support older adults: Bayesian analysis approach. *Acta Psychologica*, 239, članak 103995. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2023.103995>
- Skokandić, L. (2023). Dobni stereotipi i položaj vlastite dobne skupine u društvu iz perspektive osoba starije životne dobi. *Revija za socijalnu politiku*, 30(3), 293–309. <https://hrcak.srce.hr/broj/24429>
- Sunara, A. (2014). *Stavovi studenata o starijim osobama: Validacija Fraboni skale ageizma*. [Neobjavljeni diplomski rad]. Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu.
- Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) (2024). *Global health and aging*. Preuzeto s https://www.who.int/ageing/publications/global_health/en/
- Tajfel, H. i Turner, J. C. (2004). The social identity theory of intergroup behavior. U: J. T. Jost i J. Sidanius (Ur.), *Political psychology: Key readings* (str. 276–293). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203505984-16>
- Tourangeau, R. i Yan, T. (2007). Sensitive questions in surveys. *Psychological Bulletin*, 133(5), 859–883. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.133.5.859>
- Tucak Junaković, I., Broz Tominac, S. i Vašiček, V. (2023). Fizička i druge aktivnosti u zajednici kao podrška aktivnom i zdravom starenju: Rezultati projekta SENIOR 2030. *Suvremena psihologija*, 26(1), 31–45. <https://doi.org/10.21465/2023-SP-261-03>
- Uzun, S., Kozumplik, O., Požgain, I. i Mimica, N. (2018). Negativni stavovi o starijim osobama: A gdje smo mi? U: G. Šimić i N. Mimica (Ur.), *Neurologia Croatica 67, (Supplement 3): Croatian Congress on Alzheimer's Disease (CROCAD-18)* (str. 72–72). https://www.researchgate.net/publication/329991191_Negativni_stavovi_o_starijim_osobama_a_gdje_smo_mi
- Yaghoobzadeh, A., Navab, E., Mirlashari, J., Nasrabadi, A. N., Goudarzian, A. H., Allen, K. A. i Pourmollamirza, A. (2020). Factors moderating the influence of intergenerational contact on ageism: A systematic review. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 58(8), 48–55. <https://doi.org/10.3928/02793695-20200624-01>

Predictors of Attitudes Towards Older Adults: The Role of Knowledge about Aging, Frequency and Quality of Contact, and Anxiety About Aging

Abstract

In the context of the increasing number of older people in society and the frequent negative attitudes towards them, this study aims to investigate the factors that contribute to the formation of these attitudes. In particular, it aims to investigate whether knowledge about aging, frequency and quality of contact and anxiety about aging predict negative attitudes, controlling for age and gender. In addition, the mediating role of anxiety about aging in the relationship between knowledge about aging and contact with older people and their attitudes was investigated. The study included 587 participants (82.3% women and 17.7% men) aged 18 to 84 years ($M = 44.68$, $SD = 15.63$). Participants completed a series of questionnaires assessing frequency and quality of contact, attitudes towards older people, anxiety about aging and their knowledge about aging and old age. The results show that older participants, men, people with a high anxiety about aging, less knowledge about aging and people with less good relationships with older people have a more negative attitude. Anxiety about aging acts as a mediator in the relationship between knowledge about aging and attitudes towards older people, as well as between quality of contact and attitudes. This research contributes to the understanding of contradictory findings and cultural specificities and supports theories explaining ageism. In addition, knowledge about aging and quality of contact have been shown to be important protective mechanisms that can be used in interventions to reduce negative attitudes towards older people from early childhood.

Keywords: attitudes towards older people, knowledge, frequency of contact, quality of contact, anxiety about aging

Primljeno: 24. 1. 2025.

